ПРОФІЛЬНЕ НАВЧАННЯ У МАЛОКОМПЛЕКТНІЙ ЗАГАЛЬНООСВІТНІЙ ШКОЛІ

В.І. КАЛЕНИК, м. Суми, М.В.КАЛЕНИК. м. Запоріжжя

Однією з істотних ознак гуманізації та демократизації шкільної освіти є врахування і розвиток потенційних можливостей, нахилів кожного учня до вивчення окремих навчальних предметів, зберігаючи загальну спрямованість освіти на всебічний розвиток особистості тих, хто навчається.

Цьому сприяє створення спеціалізованих шкіл і класів, *в* яких, не знижуючи рівня вивчення загальноосвітніх навчальних предметів, велика увага приділяється профільному навчанню. Але такий підхід до диференційованого навчання справджується у великих населених пунктах, в школах яких є достатньо велика кількість учнів.

Намагання створити в школі гімназійні або ліцейні класи при малій кількості учнів і при відсутності інших шкіл суперечать самій ідеї профільної диференціації навчання в загальноосвітніх навчальних закладах. Все зводиться до створення класу, в якому навчаються учні з більшими пізнавальними можливостями, і адміністративного визначення профільності навчання в цьому класі. Зрозуміло, що говорити про гуманізацію та демократизацію освіти, в цьому випадку, не має сенсу.

У зв'язку з цим актуальною е проблема профільного навчання в малокомплектній школі, особливо в умовах, коли спостерігається тенденція до скорочення кількості учнів перших класів.

Одним із шляхів вирішення цієї проблеми е такий розподіл навчального часу, який відводиться для вивчення навчальних предметів в різних класах, при якому, не знижуючи рівня загальноосвітньої підготовки школярів, з'являється .можливість надавати окремим учням, за їх бажанням, право обрати для більш глибокого вивчення ті дисципліни, що викликають у них особливий інтерес.

У приватній школі "Золота рибка" м. Сум розпочато експериментальне викладання навчальних предметів природничо-наукового циклу, зокрема фізики, під час якого вивчення цих предметів закінчується в десятому класі. В

одинадцятому класі здійснюється профільна диференціація у вивченні окремих предметів. Причому, кількість учнів, які виявили бажання вивчати, наприклад, фізику в одинадцятому класі може бути різною, зокрема може так статися, що таких бажаючих у даному навчальному році не буде взагалі. Чи знижується рівень викладання цих навчальних предметів? Звичайно, ні. Підтвердженням цього може бути той факт, що загальна кількість навчальних годин, яка відводиться на вивчення даного навчального предмета в школі, не повинна зменшуватися.

Згідно з діючими програмами розподіл навчальних годин в тиждень, які відводяться на вивчення фізики, такий: 7 клас - 2 години, 8 клас - 2 години, 9 клас - 3 години, 10 клас - 2 - 3 години /для рівня А - 2 години, рівня В - 3 години/, 11 клас - 2 - 4 години /для рівня А - 2 години, рівня В - 4 години /. Загальна кількість годин для рівня А - 11, для рівня В - 14 годин. Під час експериментального викладання фізики навчальний час розподілений так: 7 клас - 3 години, 8 клас - 3 години, 9 клас - 4 години, 10 клас - 4 голини на тиждень. Всього 14 годин на тиждень, тобто стільки годин, скільки відводиться на вивчення фізики по рівневій програмі В. Якщо врахувати, що для учнів, які виявили бажання вивчати фізику в одинадцятому класі, виділяється додатковий час, то рівень викладання фізики буде вищий, ніж у звичайній школі.

Які позитивні якості такого підходу до вивчення навчальних предметів природничо-наукового циклу, зокрема фізики?

1.Для всіх учнів створюються рівні умови для одержання освіти та їх розвитку.

2.Учням надається можливість усвідомлено вибрати навчальний предмет для його поглибленого вивчення. Кожен учитель знає, що більшість учнів не може остаточно визначитися у виборі майбутньої професії і в старших класах. Після закінчення 10 класу, у даному випадку, є час подумати і зробити відповідний вибір.

3.Головним мотивом діяльності підчас вивчення відповідного навчального предмета у 11 класі є мотив, що пов'язаний з усвідомленим вибором майбутньої професії. А це обумовлює особливий характер діяльності учнів.

4.Найголовнішою рисою навчальних занять є індивідуалізація навчання, застосування таких форм і методів навчання, які важко використовувати під час колективного навчання.

5.Введення профільного навчання майже не збільшує кількості навчальних занять, тому що в один і той же час відбувається вивчення різних навчальних предметів.

6.Профільне навчання в 11 класі не виключає, а, навпаки, передбачає використання систем індивідуальних завдань, під час вивчення навчального предмета у попередніх класах, для тих учнів, які мають особливі здібності до вивчення даного предмета.

7.Не знижується рівень загальноосвітнього вивчення навчальних предметів усіма учнями.

На наш погляд, зменшення кількості навчальних годин, що відводяться на вивчення навчальних предметів природничо-наукового циклу, є хибним шляхом у розвитку народної освіти.

По-перше, знання про навколишній світ потрібні будь-якій освіченій людині, по-друге, вивчення даних навчальних предметів характеризується формуванням у особистості тих рис, які майже не можливо сформувати під час вивчення навчальних предметів гуманітарного циклу.

Перерозподіл навчального часу на вивчення тих предметів, які стають профільними у 11 класі, вимагає нового підходу до структурування матеріалу, що вивчається. У зв'язку з цим корисно пам'ятати те, про що я свій час писав академік Г.С.Ландсберг у вступі до відомого "Елементарного підручника з фізики".

Викладання у середній школі, як, взагалі, і будь-яке інше викладання, не може бути, звичайно, вичерпним. Але його треба будувати таким чином, щоб у подальшому учень зміг і повинен був доучуватися, але ніколи не був би вимушений переучуватися

Ступінчата побудова шкільного курсу фізики раніше сприймалася як поділ викладання навчального предмета на дві частини, одна з яких відігравала роль пропедевтичного, а друга - систематичного вивчення програмного матеріалу.

Наслідком цього є сприйняття багатьма вчителями наявності однакових питань у програмах для середніх і старших класів як вказівку на повторність вивчення одного і того ж змісту. Результатом цього є збільшення дефіциту навчального часу, що відводиться на вивчення фізики, який і так досить великий.

Перерозподіл навчального матеріалу між ступенями навчання фізики повинен враховувати роль цього навчального предмета у формуванні особистості тих, хто навчається, взаємозв'язок між змістом, що засвоюється і розвитком пізнавальних можливостей учнів.

Вивчаючи фізику, учні не тільки засвоюють систему знань про навколишній світ, у них формуються наукові уявлення про цей світ і відношення до нього; пізнавальні і практичні уміння, що визначають педагогічну значущість навчання цього навчального предмета.

Конструюючи зміст шкільного курсу фізики, що вивчається у середніх і старших класах, ми виходимо з наступного:

увесь зміст навчального предмета розглядається як система його компонентів: фізичних явищ, величин, законів тощо;

зміст кожного компонента розкривається через систему тверджень про його істотні ознаки (структурні елементи);

повна система структурних елементів, засвоєння якої створює у свідомості учнів цілісне уявлення про компонент, утворює блок структурних елементів;

між блоками існують зв'язки послідовності, перетинання, поглинання, які дозволяють встановити логіку вивчення окремих тем, розділів, всього навчального предмета.

Згідно з прийнятим структуруванням навчального змісту перенесення його частини з програми для старших класів у програму для середніх класів здійснюється шляхом визначення, які конкретні структурні елементи, їх системи, блоки, системи блоків будуть вивчатися в 7 - 8 класах. При цьому передбачається, що результати їх засвоєння виключають необхідність повторного вивчення цього навчального матеріалу, який буде входити у загальну систему знань як вже відома їх складова.

Таке перенесення частини змісту з одних класів в інші збагачує знання учнів середніх класів, збільшує час на більш глибоке вивчення даного навчального предмета у старших класах. І саме головне, при такому підході до перерозподілу змісту, що вивчається, увесь час відбувається систематичне вивчення навчального предмета, тому що мова йде про безперервне збагачення системи знань шляхом включення до неї нових компонентів або їх істотних ознак.

Таким чином, вивчення основного (обов'язкового для засвоєння усіма учнями) зміст)' на першому ступені навчання фізики (в середніх класах) повинно бути таким, що введеш структурні елементи, їх системи, блоки та їх системи можуть використовуватися під час вивчення фізики у старших класах як вже сформовані знання. Все це створює умови для закінчення вивчення фізики в 10 класі без створення додаткового перевантаження учнів програмним матеріалом.